

**KICHIK BIZNESNI ISLOMIY MOLİYALASHTIRISHDA RAQAMLI
TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING XALQARO TAJRIBASI
(MALAYZIYA VA O'ZBEKISTON MISOLIDA)**

Abdunabiyev Shahzodbek

*(Toshkent shahridagi Belarus-O'zbekiston qo'shma tarmoqlararo amaliy texnik
kvalifikatsiyalar institutida Labarant)*

ashahzodbek460@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda raqamli iqtisodiyot sharoitida hududiy xizmat ko'rsatish korxonalarini islomiy moliyalashtirish (Murobaha, Mudaraba) mexanizmlari orqali rivojlantirish masalalari yoritilgan. Islomiy Fintech va raqamli kraudfanding platformalarini qo'llashdagi Malayziya tajribasi tahlil qilinib, uni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish yo'llari o'rganilgan. Xususan, sarmoyador va tadbirkor o'rtasidagi axborot asimmetriyasi hamda noaniqlikni (G'arar) qisqartirish maqsadida lokal avtonom raqamli arxitektura (POS-kassa va messenger xabarnomalari) yaratish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Islom moliyasi, raqamli iqtisodiyot, kraudfanding, kichik biznes, Murobaha, Fintech, axborot asimmetriyasi, lokal raqamli tizimlar.

Kirish va dolzarblik Jahon iqtisodiyotining raqamli transformatsiyasi sharoitida xizmat ko'rsatish sohasi va kichik biznes subyektlari barqaror iqtisodiy o'sishning asosiy drayveriga aylanmoqda [4]. O'zbekiston Respublikasida hududiy xizmat ko'rsatish korxonalari (jumladan, savdo shoxobchalari, ta'lim, maishiy va axborot xizmatlari) o'z aylanma mablag'larini shakllantirishda ko'pincha an'anaviy bank kreditlariga murojaat qiladi. Biroq, qat'iy belgilangan ssuda foizlari bozor o'zgaruvchanligi va kutilmagan iqtisodiy tebranishlar sharoitida kichik tadbirkorlik uchun yuqori moliyaviy xatarlarni keltirib chiqaradi.

Bunday sharoitda, tavakkalchilik va daromadni adolatli taqsimlashga asoslangan muqobil, ya'ni islomiy moliyalashtirish (Musharaka, Mudaraba, Murobaha) mexanizmlari korxonalar uchun barqaror va jozibador moliyaviy yechim sifatida maydonga chiqmoqda. Bugungi kunda ushbu jarayonlarni axborot texnologiyalari va moliyaviy texnologiyalar (Fintech) yordamida avtomatlashtirish, an'anaviy byurokratiyani chetlab o'tib, investitsiya jarayonining shaffofligini keskin oshirish va tranzaksiya xarajatlarini qisqartirish imkonini bermiqda [2].

O'zbekistonda so'nggi yillarda islomiy moliya tamoyillarini joriy etish bo'yicha muhim huquqiy va institutsional islohotlar [1] amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, kichik biznesni bevosita moliyalashtiruvchi islomiy raqamli platformalar hamda ularni baholashning amaliy mexanizmlari hanuzgacha yetarlicha shakllanmagan. Ushbu tizimni joriy etishdagi eng asosiy to'siq — sarmoyador (investor) va biznes egasi o'rtasidagi axborot asimmetriyasi, ya'ni moliyaviy operatsiyalar va hisobotlarning yetarli darajada shaffof emasligidir. Islom moliyasida qat'iyani taqiqlangan noaniqlik va shubha (G'arar) holatini bartaraf etish uchun, korxonaning real kirim-chiqimlarini (foyda va zararini) aniq qayd etuvchi hamda sarmoyadorga kafolatlangan ma'lumot beruvchi mustaqil raqamli tizimlarga (kassa va hisobot dasturlariga) ehtiyoj mavjud [5].

Malayziya tajribasi: Islomiy Fintech va raqamli kraudfanding platformalari

Jahon iqtisodiyotida islomiy moliyaviy texnologiyalar (Fintech) markazi sifatida e'tirof etiladigan Malayziya tajribasi shuni ko'rsatadiki, kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish markazlashgan bank tizimidan ko'ra ko'proq raqamli P2P (Peer-to-Peer) va kraudfanding platformalariga ko'chmoqda. Malayziya Qimmatli qog'ozlar komissiyasi tomonidan maxsus tartibga solinuvchi Ethis, microLEAP va Ata Plus kabi platformalar xizmat ko'rsatish korxonalariga an'anaviy ta'minot (garov)siz, to'g'ridan-to'g'ri xususiy investorlar va aholidan sarmoya jalb qilish imkonini yaratib bermoqda [3].

Ushbu platformalar islomiy Mudaraba (foyda va zararni sherikchilikda taqsimlash) hamda Murabaha (ustama bilan nasiya savdo) shartnomalarini zamonaviy raqamli infratuzilma orqali amalga oshiradi. Malayziya modelining o'ziga xos ilmiy-amaliy jihati shundaki, sarmoyador va tadbirkor o'rtasidagi ishonch faqatgina quruq yuridik shartnomalarga emas, balki raqamli hisob-kitobning texnologik shaffofligiga tayanadi. Platformalar axborot asimmetriyasini yo'qotish uchun moliyalashtirilayotgan korxonaning lokal operatsion tizimlari bilan uzviy ishlaydi. Korxonaga kiritilgan sarmoyaning maqsadli ishlatilishi, kunlik naqd va naqdsiz tushumlar, shuningdek, shakllanadigan sof foyda raqamli dasturlar orqali avtomatlashtirilgan holda kuzatib boriladi. Bu jarayon islom iqtisodiyotida qat'iy talab qilingan adolatli taqsimotni texnologik jihatdan kafolatlab, investorlar uchun G'arar darajasini minimallashtiradi.

O'zbekiston sharoitiga qiyoslash va lokal raqamli tizimlarga moslashtirish

Malayziya tajribasini O'zbekistonning hududiy xizmat ko'rsatish korxonalari sharoitiga moslashtirishda joylardagi texnologik infratuzilma hamda tadbirkorlarning raqamli ko'nikmalarini inobatga olish zarur. Yirik milliy API integratsiyalariga asoslangan

murakkab kraudfanding platformalarini to'g'ridan-to'g'ri tatbiq etish o'rniga, islomiy moliyalashtirish mexanizmlarini hududlardagi kichik biznes uchun avtonom lokal raqamli tizimlar orqali joriy etish iqtisodiy jihatdan eng samarali yo'l hisoblanadi.

Ushbu yondashuvda sarmoyador va tadbirkor o'rtasidagi axborot asimmetriyasini bartaraf etish uchun korxonalarining kundalik operatsiyalari avtonom ma'lumotlar bazalariga ulangan maxsus POS va kassa platformalari orqali raqamlashtiriladi [5]. Noaniqlik (G'arar) muammosini hal qilish uchun axborot almashinuvining eng ommabop vositasi bo'lgan messenjerlar (xususan, Telegram-bot) ekotizimidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bunda korxonaning kassa tizimiga tushgan har bir kirim-chiqim tranzaksiyasi, shakllangan kunlik sof foyda va shartnomaga muvofiq sarmoyadarning ulushi haqidagi hisobotlar ma'lumotlar bazasidan avtomatlashtirilgan tarzda bevosita investorning mobil qurilmasiga yuborib turiladi. Bunday lokal raqamli arxitektura qimmat davlat axborot tizimlari integratsiyasini talab qilmasdan, sherikchilikka asoslangan islomiy moliyalashtirish jarayonida to'liq shaffoflikni kafolatlaydi.

Xulosa va Takliflar Hududiy xizmat ko'rsatish korxonalarini islomiy moliyalashtirish mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlash qat'iy foizli kreditlarga nisbatan barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. O'zbekiston hududlarida iqtisodiy jihatdan arzon va amaliyotga tez joriy etiluvchi avtonom raqamli ekotizimlarni yaratish yuzasidan quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

1. Lokal raqamli arxitekturani joriy etish: Xizmat ko'rsatish korxonalari uchun islomiy moliya shartnomalari avtomatik hisoblanadigan mustaqil POS-kassa va ma'lumotlar bazalari arxitekturasini keng ommalashtirish.

2. Messenjerlar asosidagi shaffof monitoringni yo'lga qo'yish: Investor va tadbirkor o'rtasidagi ishonchni kafolatlash maqsadida messenjerlar (Telegram-botlar) orqali tranzaksiyalar, sof foyda va zararni real vaqt rejimida ko'rsatib turuvchi avtomatlashtirilgan xabarnoma tizimini joriy etish.

3. Metodologik va me'yoriy bazani shakllantirish: Joylarda qo'llanilayotgan avtonom raqamli dasturlarning islom moliyasi standartlariga muvofiqligini Bank-moliya akademiyasi ekspertizasi asosida tahlil qilib, kichik biznesning moliyaviy hisobdorligi bo'yicha maxsus metodologik me'yorlarni ishlab chiqish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 7-maydagi "Nobank kredit tashkilotlari va mikromoliyalashtirish faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-926-sonli Qonuni (Islomiy moliyalashtirish xizmatlari qismi).
2. Hazik, M., & Tariqullah, K. (2020). *Islamic FinTech: Insights and Solutions*. Springer.
3. Securities Commission Malaysia. (2025). *Annual Report on Islamic Capital Market and Fintech*. Kuala Lumpur, Malaysia.
4. Otajanov U.A. (2024). Xizmat ko'rsatish sohasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari. *Iqtisodiyot va moliya*, №4, 45-52 betlar.
5. Abdunabiyev Sh. (2025). Hudud xizmat ko'rsatish sohasida raqamli texnologiyalarning samaradorligini oshirish yo'llari. *XXI asrda innovatsion texnologiyalar, fan va ta'lim taraqqiyotidagi dolzarb muammolar*, 3(1), 241-245 betlar.